

Lord of the Rings: The Return of the King

ZDA/Nova Zelandija 2003 201'

režija Peter Jackson **scenarij** Peter Jackson, Frances Walsh, Philippa Boyens (po romanu J.R.R. Tolkiena) **fotografija** Andrew Lesnie **glasba** Howard Shore **igrajo** Elijah Wood (Frodo), Ian McKellen (Gandalf), Viggo Mortensen (Aragorn), Orlando Bloom (Legolas), John Rhys-Davies (Gimli), Andy Serkis, Sean Astin, Billy Boyd, Liv Tyler, Hugo Weaving, Miranda Otto, Cate Blanchett, Ian Holm

zgodba

Zadnji del trilogije. Medtem ko se hobita Frodo in Samo približujeta gori Pogube, v katero mora Frodo zbrisati nesrečni prstan in tako odrešiti Srednji svet, se preostanek Bratovščine prstana pripravlja na epsko bitko s silami zla na Pelennorskih poljih.

vanja kaluderčič

GOSPODAR PRSTANOV: KRALJEVA VRNITEV

Pred kratkim me je nekdo vprašal, zakaj se protagonisti *Gospodarja prstanov* niso enostavno usedli na orle (orjaški ptiči, ki na čarovnikov poziv našim junakom priskočijo na pomoč v zaključni bitki z zmaji), se zapeljali do gore Pogube in v krater zbrisali prstan, namesto da se mučijo najprej čez tri knjige, nato pa še čez tri filme (in ko izdajo zadnji DVD, bo materiala še več). Mar ne zeva tukaj ogromna luknja v logiki?

Kar se Tolkiena tiče, očitno ne. Kapitalni ptiči tukaj niso zato, da bi služili kot prevozno sredstvo; tudi pri tako usodni nalogi ne, kot je uničenje prstana. Ta usodni predmet, prstan, je kristalizirano utelešenje vse zlobe in žeje po moči Saurona, glavnega daibola te "sekundarne kreacije" sveta; ekvivalentno njemu so orli edini otipljivi izkaz božanskega. Kot takšni se kažejo kot čista milost, blagoslov, namenjen samo tistim, ki si ga zaslužijo s popolno nesebičnostjo in absolutnim odrekanjem. Da, Tolkien je bil katolik, njegov največji dosežek pa je bil najverjetneje to, da je vse ključne dosežke svoje teologije pretočil v povsem nove pojavne oblike ter jih pri tem v isti sapi napravil sveže in otipljivo prastare. Ni potrebno deliti njegovih religioznih prepričanj, da bi začutili dotik vere v trenutku, ko se pojavijo orli. Morda v tem tiči dobršen del razlogov za Tolkienovo trajno in povsod prisotno popularnost. Vprašanje uspešnosti pri pretakanju te komaj zaznavne transcendentnosti na filmski trak predstavlja razliko med dobrim in odličnim delom. In Peter Jackson je bil tokrat uspešen že tretjič: ekranizacija *Kraljeve vrnitve* je edinstven podvig, ki mu v zgodovini filma ni para. Poleg verodostojne upodobitve spektakularnih bitk in fascinantnih kreatur je ključna vrednost Tolkienovega dela ostala nedotaknjena – tokrat predvsem v obliki zvestega sledenja knjižni predlogi, ne pa v drugače koncipirani pripovedi kot v *Dveh stolpih*. Ko se pojavijo orli, ima prizor domala enak učinek kot pri branju, celo izgle-

da tako – kot prizor, kakršnega sem si zamislila pri branju.

Orli so, potemtakem, ne zgolj točka sublimacije Tolkienovega monomita, temveč točka, na kateri vse njegove interpretacije – očitno – konvergirajo. Kar seveda ne pomeni, da Jacksonov dosežek ves svoj spektakularen uspeh dolguje Tolkienu: dolguje ga, v prvi vrsti, orjaški predanosti, pedantnosti, ljubezni, trudu in zdravem razumu režiserja ter njegove večinoma novozelandske ekipe – vsemu tistemu, česar Hollywood očitno nikjer drugje ne more kupiti z denarjem. Ljudje, ki so oblikovali, krojili, animirali, slikali in igrali v vseh treh filmih, so zares dali vse od sebe. In prispeli do točke, na kateri so si zaslužili orle.

Zakaj sem bila potem, pri prvem ogledu filma, v prvi vrsti zgrožena? Hm, stvar je v tem, da je Jacksonov zamah v grobem zajel srž obravnavanega materiala, vendar v mnogih pomembnih detajlih resno klecnil. Najbolj očitno v prizoru, ki ga imam osebno za ključnega v celotnem *Gospodarju prstanov* – dvoboju Eówyn, dekleta, ki se preobleče v moškega, da bi lahko šla v bitko, s Kraljem-čarovnikom, glavnim Sauronovim vojskovodjo. V romanu je to najbolj zgoščen opis osrednje tematike celotnega dela – apoteoze malega človeka –, obenem pa edino mesto v pripovedi, na katerem zares pride do izraza piščevo veliko občudovanje ženskega spola. Na način, kot ga je uprizoril Jackson in odigrala Miranda Otto, je prizor nič več kot banalen. Kar je toliko bolj žalostno, če se spomnim, kako brezhbno je bilo posneto soočenje med Gandalfom in Balrogom v *Bratovščini prstana*. Pravzaprav je celotna odločilna bitka na Pelennorskih poljih najnižja točka navdiha v celotni filmski trilogiji (čeprav izgleda najbolj spektakularno), ker je očitno, da hobitoliki Jackson preprosto ne zmore občutiti in posredovati realne groze vojskovanja.

Najbolj burne debate po filmu bo najbrž prožila tako imenovana rasna nekorektnost, ki se razteza skozi vse tri filme, čeprav (poudarjam) Tolkienovi antagonisti – v *Gospodarju prstanov* in drugje – nikdar niso pripadniki etnično drugih ras; najpogosteje sploh niso ljudje, temveč so, neodvisno od svojega etničnega porekla, kot antagonisti definirani zaradi svoje podločnosti korupciji, ki jo prinaša moč: to so lahko polbožanska bitja (Sauron), najbolj vzvišeni modreci (Saruman), vilinci (Feanor in njegovi sinovi v *Silmarillionu*) ali veliki kralji ljudi z vzhoda in zahoda (Nazguli).

Zgolj dana struktura notranjih relacij v zgodbi je botrovala dejstvu, da je domena Sovražnika v *Gospodarju prstanov* jugovzhod. V *Silmarillionu* je podobno vlogo igral severozahod. Če so geografske dispozicije zgodbe take, da na skrajnem (in v *Gospodarju prstanov* nedosegljivem) zahodu leži mitična pokrajina Valinor, h kateri gravitirajo vzvišeni pripadniki roda vilincev, potem je to le eden izmed številnih konceptov, ki jih je Tolkien priredil iz mitoloških tradicij tako Zahoda (legende o Avalonu, svetniške plovbe Imrame – Sv. Brendan in združba) kot tudi Vzhoda (Hesperidi). To pojasnjuje koncentracijo vilincev na zahodnih obalah Srednjega sveta in razlog, zakaj je tam odpor še vedno živ.

Motiv odnosov med rasami v realnem svetu je pri Tolkienu prenesen v odnose med mnogimi človeškimi rasami. Ljudje, pa naj so barve njihove kože svetle, temne ali črne, so še vedno samo ljudje (prebivalci Gondorja so v knjigi temnopolti, tako kot npr. Grki ali Albanci). Vilinci do njih gojijo nezaupanje, ker – kot smrtni ljudje – vse preveč radi padajo v skušnjave moči. (Tematika je nekoliko preširoka za obširno obdelavo na tem mestu, vendar bi bilo mogoče motiv hlepenja po moči elegantno izpeljati iz smrtnosti kot skrajne kategorije človeške eksistence.) Na podoben način so na začetku *Gospodarja prstanov* vilinci in škratje smrtni sovražniki, prav tako kot mnoge, na etnični podlagi sprte skupine v sodobnem svetu. Prek Legolasa, filmskega predstavnika vilincev, in Gimlija, predstavnika škratov, se to sovrašтво po več kot šest tisoč letih naposled izstrada.

Če je Tolkienovo sporočilo v čemerkoli aktualno še danes, potem gre to aktualnost iskati v kritiki vseh skrajnih oblik materializma – od marksizma, prek fašizma, do "free market" ekonomije – in totalitarizma, naj si bo reli-

giozne ali ideološke narave. Tolkien je bil in do konca ostal individualec, kar je pravzaprav ključni razlog, zaradi katerega ga je vredno ceniti. Naj bo velik ali majhen, črn ali bel, božanskega ali kmečkega porekla, individuum vedno odloča sam.

Tolkien se je rodil v Južni Afriki in bil vedno ponosen, ker so bili mnogi njegovi prijatelji v otroštvu črnici. In kdorkoli ga želi obtoževati na osnovi očitkov o rasni neenakosti, naj si najprej prebere pisateljev srdit odgovor nemškemu založniku romana *Hobit*, ki je Tolkiena (čigar predniki so bili po poreklu čistokrvni Nemci) leta 1939 vprašal, ali se po njegovih žilah pretaka kaj židovske krvi. Tolkien je nacistom zabrusil: "Žal mi je, ker v sebi nimam niti kaplje krvi plemenitega židovskega naroda."

Jackson je konec koncev samo Jackson in številne zato moti, ker v *Kraljevi vrnitvi* na slonih kot edini predstavniki sovražne človeške rase jahajo temnopolto obarvani in ker se proti njim bori peščica preostalih pokončnih ljudi z Zahoda. V filmu na žalost ni prizora, v katerem Aragorn po porazu zlih sil vsem udeležencem spopada oprosti, saj sami niso bili krivi zato, ker jih je vrhovni predstavnik čistega zla podjarmil in vključil v svojo silno vojsko. Vsekakor manj krivi kot maslo, ki ga, na primer, na glavi nosijo Hrvati, Srbi ali Madžari ...

V primerjavi z literarno predlogo, kateri je film skušal ostajati zvest (zato tudi ta komentar), ima film velike težave še z liki Denethora, Aragorna in Arwen, da niti ne omenjam izbrisane Sarumana. Vendar bodo najverjetneje vsi deležni pravičnejše obravnave na DVD verziji, ki bo kot taka tisti film, ki si ga bomo zares zapomnili. Kino-verzija, dolga več kot tri ure, je pravzaprav tako zgoščena, da mine v hipu – in Jacksonovemu komercialnemu instinktu navsezadnje ne moremo zameriti, da je vanjo strpal prvenstveno bitke in pošasti. Dramaturško gledano si bo film šele treba ogledati. Z močnejšim poudarkom na likih bo zloglasno predolg epilog najbrž daleč bolj sprejemljiv, s stališča spektakla in emocij pa je, kot kaže, že zdaj vse na svojem mestu, v kar se bomo zanesljivo lahko prepričali spet šele z drugim ogledom. Orli so prileteli in nedvomno bodo tudi oskarji. In najbrž bo preteklo še veliko časa, da se bo spet pojavil kakšen nov film dolžine dvesto minut, po izteku katerega bo glavni očitek njegova kratkost. •